

การยกระดับกระบวนการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์
จังหวัดเชียงรายเชิงพุทธบูรณาการ

Enhancing the Management Process of Monastic Affairs in the Ecclesiastical
Administrative Region of Chiang Rai Province through Buddhist Integration.

พระครูสุธีวรกิจ (ศักดิ์ วิสารโท)

Phrakhru Sutheworakit (Sakda Wisakto)^๑

พระครูกิตติวีรวัตร เขมปญโญ

Phrakhru Kittiwirawut Khempanyo^๒

Received: August 13, 2025

Revised: December 15, 2025

Accepted: December 15, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาปัจจุบันปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงราย ๒) เพื่อศึกษาการยกระดับกระบวนการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงรายตามหลักพุทธธรรม และ ๓) เพื่อนำเสนอการยกระดับกระบวนการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงรายตามหลักพุทธธรรม ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลในด้านเนื้อหาเอกสารและสัมภาษณ์ กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๒๕ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยเรียบเรียงเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดเชียงรายเผชิญกับปัญหาหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและความโปร่งใสในการดำเนินงาน โดยเฉพาะการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ระดับมหาเถรสมาคมและเจ้าคณะระดับสูง ทำให้พระสงฆ์ในพื้นที่มีบทบาทจำกัดในการตัดสินใจ ส่งผลให้การบริหารขาดความคล่องตัวและไม่สามารถตอบสนองต่อปัญหาเฉพาะพื้นที่ได้อย่างทันท่วงทีเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว จำเป็นต้องผสมผสานหลักพุทธธรรมเข้ากับแนวทางการบริหารสมัยใหม่ให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างยั่งยืนผ่านองค์ความรู้ที่ยึดหลักธรรมเป็นองค์ความรู้นี้ สามารถแก้ปัญหการรวมศูนย์อำนาจได้หรือ เพราะปัญหาที่ตั้งไว้ หลักใหญ่ คือเรื่องรวมศูนย์อำนาจ

^๑ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย E mail : phrakhrusuthiwrkic@gmail.com

^๒ พระครูกิตติวีรวัตร เขมปญโญ, รองเจ้าอาวาสวัดปงสนุก และเลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย E mail : krittayot2514@gmail.com โทรศัพท์ ๐๘๙ ๔๓๓๖๘๘

คำสำคัญ: การยกระดับ, การบริหารจัดการ, กิจกรรมคณะสงฆ์, พุทธบูรณาการ, จังหวัดเชียงราย

Abstract

The objectives of this research article are as follows: 1. To study the current problems related to the management process of the Sangha administration in the ecclesiastical jurisdiction of Chiang Rai Province; 2. To examine the enhancement of the Sangha administration process in the ecclesiastical jurisdiction of Chiang Rai Province in accordance with Buddhist principles; and 3. To propose approaches for enhancing the Sangha administration process in the ecclesiastical jurisdiction of Chiang Rai Province based on Buddhist principles.

This is a qualitative study. The researcher conducted a review of relevant literature and documents, as well as in-depth interviews with 25 key informants from the target group. The research instrument was an in-depth interview guide, and the collected data were analyzed and presented in a descriptive format.

The research findings revealed that the Sangha administration in Chiang Rai Province faces several challenges that affect operational efficiency and transparency. In particular, the centralization of authority within the Supreme Sangha Council and high-ranking ecclesiastical leaders limits the decision-making role of local ecclesiastical administrators. This results in a lack of flexibility and an inability to respond promptly to area-specific issues. To address these problems, it is necessary to integrate Buddhist principles with modern administrative approaches, enabling sustainable adaptation to social change. This integration should be guided by the core Dhamma and implemented through the “5 M” management functions: planning, organizing, commanding, coordinating, and controlling.

Keywords: Enhancement, Management, *Sangha Affairs*, Buddhist Integration, Chiang Rai Province

๑. บทนำ

คณะสงฆ์ถือเป็นศาสนทายาทสำคัญขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งทำหน้าที่ในการปฏิบัติศาสนกิจเผยแผ่ สืบสาน และถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้บัญญัติไว้ การบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่อย่างมั่นคงและการสร้างความเข้มแข็งของพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้นับถือพระพุทธศาสนาได้น้อมนำพระธรรมคำสั่งสอนไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติ เป็นการสร้างสรรค์ธรรมาภิบาล ความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชน และเป็น

แรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนหันมาเข้าวัดปฏิบัติธรรม เพิ่มพูนคุณภาพชีวิตในการพัฒนาจิตใจเพื่อให้พุทธศาสนิกชนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข^๓

ประเทศไทยครั้งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงถวายอำนาจรัฐช่วยจัดระบบการปกครองขึ้นเป็นครั้งแรก ด้วยการที่ทรงตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑ ต่อมาในสมัยรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยยกเลิกฉบับแรกนั้น ก็เพื่อจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ให้มีรูปแบบคล้ายกับการปกครองฝ่ายอาณาจักร ครั้นถึงรัชกาลที่ ๙ ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติม ในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๔)^๔ รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์และเป็นหลักจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ด้วย และต่อมาได้กำหนดให้มีมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับวางระเบียบ ออกคำสั่งมีมติและออกประกาศ จากที่เคยนิยมใช้คำว่า การปกครองคณะสงฆ์ ในปัจจุบันใช้คำว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งมีความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงคงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อบังคับบัญชาดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาให้อยู่ในการดูแลปกครองให้มีความเรียบร้อยดีงามตามหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญ โดยผู้บริหารเองจะต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร และต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งโดยพึงสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม^๕ ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงการปกครองคณะสงฆ์หรือการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงต้องเห็นพระธรรมวินัยเป็นหลัก เพราะพระธรรมวินัยเป็นทั้งโครงสร้างและการจัดสภาพสังคมให้เกิดความเรียบร้อย และเป็นการพัฒนาบุคลากรในสังคมด้วยทุกคนจะรู้จักหน้าที่ของตนเอง แต่ปัจจุบันโครงสร้างการบริหารและการจัดรูปแบบการบริหารคณะสงฆ์ไทยส่วนภูมิภาครวมศูนย์อยู่ที่จังหวัด ซึ่งเจ้าคณะจังหวัดรับผิดชอบกิจการ การรวมศูนย์อำนาจของการบริหารเช่นนี้ จึงทำให้การทำงานไม่ต่อเนื่อง เป็นผลให้กิจการคณะสงฆ์ดำเนินงานขาดประสิทธิภาพ เพราะเครื่องมือหรือกลไกที่จะสนองงานอื่นให้ได้ผลนั้นยากขึ้น ทั้งในการบริหารงานยังมีหน่วยงานหลายองค์กรเพื่อการประสานความร่วมมือที่หลากหลาย จึงทำให้พระสังฆาธิการมีงานล้นมือ ทำให้เกิดปัญหาการดูแลไม่ทั่วถึงไม่ต่อเนื่อง เกิดความประพฤติดีเสื่อมเสียของพระภิกษุสามเณรตามมา พระสังฆาธิการมีหน้าที่ในการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบไป ดังคำกล่าวที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบไป ต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชน โดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน และมีบทบาทโดยตรงต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ดำรงอยู่สืบไป

^๓ พระครูโพธิจิตติคุณ (กิตติพงษ์ สุบุญโญ), **การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธของคณะสงฆ์ภาค ๓**, ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๑, หน้า ๔.

^๔ ราชกิจจานุเบกษา. “**พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๑**”, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/050/T1.PDF> [๔ มกราคม ๒๕๖๘].

^๕ พระมหาสุรศักดิ์ สุรสกโก, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์วัดแคนอก อ.เมือง จ.สุรินทร์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒-๓

คณะสงฆ์ในเขตปกครองของเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย มีความรับผิดชอบ จำนวน ๑๘ อำเภอ ๑๒๔ ตำบล ซึ่งเจ้าคณะจังหวัดต้องมีการบริหารจัดการคณะสงฆ์ดูแลพระสงฆ์ให้การ ให้เป็นไปด้วยดี มีความถูกต้อง มีความเหมาะสม มีความบริสุทธิ์ มีความยุติธรรม มีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามหลักพุทธธรรม ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาพสังคมปัจจุบัน โดยหลักการพระสงฆ์ให้การ มีหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์หรือบริหารจัดการ คณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการบ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ให้ยั่งยืนถาวรสืบต่อไป ดังคำกล่าวที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไปต้อง อาศัยพระสงฆ์ให้การ เนื่องจากพระสงฆ์ให้การเป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชน โดยเฉพาะพระสงฆ์ให้การทุกระดับ ซึ่งเป็น ที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจพฤติกรรมของแต่ละคนได้อย่างถูกต้อง อันจะ ช่วยลดความขัดแย้งในองค์กร และสังคมประเทศชาติได้ ดังในพุทธปรัชญาเถรวาทได้ระบุถึงความแตกต่างไว้ว่า “ธรรมชาติที่แตกต่างกันของมนุษย์ด้วยกรรมและวิบากกรรม เป็นความแตกต่างที่กำหนดคุณค่าและสมมติบัญญัติ ด้านอาชีพของมนุษย์”^๖ และในจุฬกัมมวิภังคสูตร มีข้อความกล่าวถึงความแตกต่างของมนุษย์ไว้ว่า “ธรรมชาติ ต่างกันของมนุษย์ เกี่ยวกับผลของกรรม ทำให้มนุษย์แตกต่างกันในด้านโรค ผิวพรรณ ยศศักดิ์ โภคทรัพย์ ตระกูล และปัญญา”^๗

ดังนั้น ผู้วิจัยได้ปฏิบัติศาสนกิจสนองงานตามคำสั่งของเจ้าคณะปกครองจังหวัดให้ปฏิบัติภารกิจทำให้มี ปฏิสัมพันธ์ กับบุคคลอื่นมากมาย รวมทั้งบุคคลในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เป็นต้น จึงทำให้ผู้วิจัยให้ความสำคัญ และสนใจศึกษาเรื่อง การยกระดับการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงรายตามหลักพุทธ ธรรม เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพระสงฆ์และบุคคลประเภทต่างๆให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาปัจจุบันปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะ สงฆ์จังหวัดเชียงราย

๒.๒ เพื่อศึกษาการยกระดับกระบวนการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัด เชียงรายตามหลักพุทธธรรม

๒.๓ เพื่อนำเสนอการยกระดับกระบวนการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดเชียงรายตามหลักพุทธธรรม

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย/รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การยกระดับการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงรายเชิง พุทธบูรณาการ” มีเป้าหมายในการวิจัย เพื่อให้ทราบถึงสภาพและวิธีการรวมถึงแนวคิดทฤษฎี ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

^๖ ดูพุทธพจน์เกี่ยวกับความแตกต่างใน จุฬกัมมวิภังคสูตร เช่น “กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้ตีเลวต่างกัน”และ พุทธพจน์ในวาสุเดฐสูตร เช่น “บุคคลไม่ได้เป็นคนดีหรือคนเลวเพราะชาติ แต่เป็นเพราะกรรม...บุคคลเป็นชาวนา เป็นนัก ศิลปะ เป็นพ่อค้า เป็นคนใช้ เป็นโจร เป็นทหาร...เพราะกรรม” เป็นต้น

^๗ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๕๕/๓๕๐.,ม.ม (ไทย) ๑๓/๔๖๐/๕๕๑-๕๕๒.

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ ((Qualitative Research) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ด้านการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อันเป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าและหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์

๑) การวิเคราะห์เชิงเอกสาร (Documentary Analysis)

ผู้วิจัยวิเคราะห์เอกสารเรื่องเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กล่าวถึงกรอบทฤษฎี และแนวคิดการวิจัย วัตถุประสงค์ ด้วยการสืบค้นข้อมูล โดยอาศัยเอกสารเป็นหลัก ด้วยวิธีการศึกษาสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

๑. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก และคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงวิชาการ

๒. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ได้แก่วิทยานิพนธ์ หนังสือ ตำรา บทความ วารสาร และเอกสารต่าง ๆ ข้อความที่เกี่ยวข้องเนื่องอื่น ๆ ในงานวิจัยนี้ใช้งานที่เกี่ยวข้องของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

๒) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการดังนี้

๑) การสัมภาษณ์พระภิกษุผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา คฤหัสถ์ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนา รูปแบบกิจกรรม ทั้งหมดจำนวน ๒๕ รูป/คน เพื่อให้ทราบถึงหลักการในการบริหารกิจการของคณะสงฆ์

๒) ประมวลข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อการนำมาใช้ในการบริหารกิจการของคณะสงฆ์

๓.๒ กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

๑) พื้นที่ในการวิจัย

การลงพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ๑๘ อำเภอ ในจังหวัดเชียงราย เพื่อประโยชน์ต่อแนวทางการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ จำเป็นต้องรู้ข้อมูลและสภาพทั่วไปของพื้นที่การวิจัยพร้อมยกตัวอย่างมาให้เห็น เพราะถือว่าเป็นปัจจัยเกี่ยวกับการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สำคัญอย่างยิ่ง ในหลากหลายมิติโดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้างความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา

๒) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลเป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นการเลือกโดยพิจารณาจากการตัดสินใจของผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ ลักษณะของกลุ่มที่เลือกเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ ของผู้ทรงคุณวุฒิ ตามความเหมาะสม โดยผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด ๒๕ รูป/คน ได้แก่ เจ้าคณะจังหวัด, รองเจ้าคณะจังหวัด, เจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาสและพระสังฆาธิการ รวมทั้งหมด จำนวน ๒๕ รูป/คน ประกอบไปด้วย

๑. เจ้าคณะจังหวัด จำนวน ๑ รูป

๒. รองเจ้าคณะจังหวัด จำนวน ๑ รูป

๓. เจ้าคณะอำเภอ	จำนวน ๑๐ รูป
๔. พระสังฆาธิการ	จำนวน ๑๐ รูป
๕. นักวิชาการด้านศาสนา	จำนวน ๓ คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีบทบาทอย่างมากในได้ข้อมูลเพื่อการวิจัย ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือ ได้แก่ แบบการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างมีโครงสร้าง (Structured In-depth interview) โดยเป็นการสอบถามในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และประเด็นอื่น ๆ เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์งานวิจัย เพื่อช่วยให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ ความคิดเห็น ปัญหา ข้อเสนอแนะ

๓.๓.๑ วิธีการสร้างเครื่องมือ

๑. ข้อมูลขั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ โดยศึกษาจากงานเขียนของนักวิชาการตลอดจนผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญแนวคิดเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรา หนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ และผลงานวิจัย

๒. สร้างเครื่องมือตามวัตถุประสงค์ คำนิยามศัพท์ของการทำวิจัยในการศึกษาที่กำหนด ได้แก่ แบบการสัมภาษณ์ (Interview)

๓. นำเครื่องมือที่ได้ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๒ ท่าน รวมถึงอาจารย์ที่ปรึกษาได้ตรวจแก้ไขอีกครั้ง เพื่อตรวจสอบความชัดเจนและความถูกต้อง ตรวจสอบด้านภาษาและความเที่ยงตรง (Validity) โดยปรับข้อคำถามก่อนนำไปใช้ในงานวิจัย

๓.๓.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยใช้เครื่องมือประกอบการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวิธีการ ดังนี้

๑. ทำหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงสถานที่ที่จะไปเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ที่กำหนดไว้เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัย และขออนุญาตเข้าเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัย

๒. รวบรวมข้อมูลประกอบการศึกษาวิจัยให้มีความเที่ยงตรง สามารถตรวจสอบได้จึงกำหนดใช้วิธีการที่หลากหลายจากข้อมูลการศึกษา เอกสาร ตำรา วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓. ผู้วิจัยดำเนินการนัดหมายกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ตามเวลาที่ได้ทำการนัดหมายไว้ล่วงหน้าแล้ว และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองจากกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มผู้รู้ ได้แก่ เจ้าคณะจังหวัด พระสังฆาธิการ และนักวิชาการด้านศาสนา ดังนี้

๓.๑. วัน เวลา การสัมภาษณ์

๓.๒. สถานที่สัมภาษณ์

๓.๓. ระยะเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์

๓.๔. วิธีการสัมภาษณ์ (การถาม, การตอบ, การจดบันทึกคำตอบ)

๔. ศึกษาพฤติกรรมโดยการสังเกตและสอบถามจากกลุ่มเป้าหมาย โดยการสนทนาพูดคุยเพื่อให้เกิดความคุ้นชินและผ่อนคลาย แล้วสังเคราะห์ออกมาเป็นแนวทางนำไปใช้ในการออกแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง

๕. หลังจากทำการสัมภาษณ์เสร็จสิ้น ผู้วิจัยกล่าวขอบคุณและทำการนัดหมายการสัมภาษณ์ต่อเนื่อง แต่ในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญไม่สะดวกในการสัมภาษณ์มากกว่า ๑ ครั้ง ผู้ศึกษาจะขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการโทรศัพท์ติดต่อสอบถามเพิ่มเติมหากข้อมูลที่ได้ยังไม่ชัดเจน

๖. วิเคราะห์ รวบรวมข้อมูล สรุปผล และจัดพิมพ์รายงานการวิจัยที่ดำเนินการตามประเด็นแล้วจัดพิมพ์ตามรูปแบบฉบับการรายงานวิจัยของทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อดำเนินการไปตามลำดับของการรายงานความคืบหน้างานวิจัย รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เพื่อขอรับคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิของทางสถาบันเพื่อปรับปรุงแก้ไขก่อนเป็นฉบับสมบูรณ์

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูล เมื่อได้รับข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสารประกอบกับข้อมูลที่ได้จากวิธีการเก็บข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary sources) และผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยวิธีนี้ ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่เป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้ตีความแล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

๑. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาเรียบเรียงให้เป็นระบบระเบียบพร้อมที่จะนำไปวิเคราะห์ต่อไป ขั้นตอนนี้ได้แก่ การจดบันทึกใหม่ และพิมพ์ข้อมูลลงในเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อเตรียมไปสู่การให้ความหมายข้อมูลการจัดหมวดหมู่ และการวิเคราะห์ในขั้นสุดท้ายต่อไป

๒. ให้ความหมายกับข้อมูล (Conceptualizing the data) ในขั้นตอนนี้ได้อาศัยการตีความจากข้อมูลเบื้องต้นให้เป็นข้อความที่สื่อความหมายของผู้ให้ข้อมูล

๓. จัดหมวดหมู่ความหมายของข้อมูล (Categorize the Concepts) เป็นขั้นการนำเอาความหมายที่ได้ให้ไว้มาจัดเป็นหมวดหมู่ จากนั้นนำความหมายที่จัดหมวดหมู่แล้วมาตีความสร้างรูปแบบอุปนัย

๔. วิเคราะห์และสรุปรวบรวมความหมายให้ได้ความรู้ตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้นำข้อสรุปต่าง ๆ มาเชื่อมโยงกันจนเกิดเป็นโครงสร้างของข้อสรุปที่สามารถตอบปัญหาในการวิจัย ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะที่มุ่งเน้นให้เกิดกรอบแนวคิดเพื่อการพัฒนาต่อไป

๔. ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “การยกระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงรายเชิงพุทธบูรณาการ” ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแนวทางบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มีความสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ควบคู่กับหลักการบริหารสมัยใหม่พร้อมทั้งอภิปรายผลตามกรอบแนวคิดหลักธรรมองค์ประกอบการบริหาร และบริบทของคณะสงฆ์ในจังหวัดเชียงราย เพื่อชี้ให้เห็นถึงจุดเด่น อุปสรรค และแนวทางพัฒนาในอนาคตเป็นการเชื่อมโยงระหว่างผลการวิจัยกับหลักการเชิงวิชาการและหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อ

ยืนยันความเหมาะสมของโมเดลการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่เสนอ และเป็นแนวทางต่อยอดเชิงนโยบายและการปฏิบัติในระดับประเทศต่อไป

๔.๑ ปัจจุบันปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงราย

จากการศึกษาพบว่ากระบวนการบริหารจัดการดังกล่าวยังเผชิญกับปัญหาหลายประการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพและความโปร่งใสในการดำเนินงานหนึ่งในปัญหาหลักคือการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ระดับมหาเถรสมาคม และเจ้าคณะระดับสูง ซึ่งทำให้พระสังฆาธิการในพื้นที่มีบทบาทจำกัดในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาเฉพาะพื้นที่ ส่งผลให้การบริหารจัดการขาดความคล่องตัวและไม่สามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ได้อย่างทันท่วงที นอกจากนี้ยังพบว่าขาดระบบตรวจสอบและประเมินผลที่ชัดเจน ส่งผลให้การดำเนินงานล่าช้าและไม่ทั่วถึงเพื่อให้การบริหารจัดการคณะสงฆ์สามารถดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดเชียงราย ถือเป็นภารกิจสำคัญที่มีผลโดยตรงต่อการธำรงไว้ซึ่งบทบาทของพระพุทธศาสนาในสังคม โดยเฉพาะในบริบทของพื้นที่ชายแดนภาคเหนือที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ และศรัทธาทางศาสนา นอกจากนี้ การจัดทำแผนงาน การบริหารงบประมาณ หรือการส่งเสริมการศึกษา สงฆ์ ยังขาดกลไกการติดตามและประเมินผลที่มีมาตรฐานการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการ

๒. ศึกษาการยกระดับกระบวนการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงรายตามหลักพุทธธรรม

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดเชียงราย เป็นภารกิจที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการธำรงไว้ซึ่งหลักพระพุทธศาสนาในพื้นที่ ซึ่งเต็มไปด้วยความหลากหลายทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม และความเชื่อ ในสภาพแวดล้อมเช่นนี้ การบริหารจัดการของคณะสงฆ์ไม่สามารถอิงเพียงรูปแบบเดิม หรือแนวทางทางโลกเพียงอย่างเดียวได้ หากแต่ต้องอาศัยการผสมผสาน "หลักพุทธธรรม" เข้ากับ "หลักการบริหารสมัยใหม่" อย่างเหมาะสม เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมของคณะสงฆ์มีความศักดิ์สิทธิ์ มีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างยั่งยืนหลักพุทธธรรม เช่น อิทธิบาท ๔ , พรหมวิหาร ๔ และสังคหวัตถุ ๔ เป็นต้น ถือเป็นหัวใจสำคัญในการกำกับแนวทางการบริหารที่ดี โดยเฉพาะหลัก ซึ่งชี้ถึงองค์ประกอบของการไม่เสื่อม ได้แก่ การประชุมสม่ำเสมอ การพร้อมเพรียงในการตัดสินใจ และการเคารพในคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งหากนำมาปรับใช้ในโครงสร้างการบริหารคณะสงฆ์ จะช่วยเสริมความเข้มแข็งให้กับองค์กรสงฆ์ในทุกระดับ โดยเฉพาะในเรื่องของการตัดสินใจร่วมกันอย่างมีเหตุผล และการเคารพในเจตนารมณ์ของพระธรรมวินัยในขณะเดียวกัน หลัก "พรหมวิหาร ๔" ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นหลักคุณธรรมของผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำที่มีจริยธรรม และสามารถบริหารจัดการบุคลากรภายใต้ความหลากหลายทางความคิดได้อย่างสมดุลเป็นพื้นฐานของการพัฒนาตนเองของพระสังฆาธิการให้มีความพร้อมทั้งด้านคุณธรรม ความสามารถ และวิสัยทัศน์ในการนำองค์กร การยกระดับกระบวนการบริหาร จึงควรมีลักษณะ "พุทธบูรณาการ" คือ นำหลักพุทธธรรมมาผสมผสานกับแนวคิดการบริหารสมัยใหม่ เช่น การวางแผนเชิงกลยุทธ์ การจัดองค์กรที่ยืดหยุ่น การสื่อสารภายในที่โปร่งใส และการควบคุมที่สามารถตรวจสอบได้ ซึ่งควรดำเนินไปควบคู่กับการกระจายอำนาจสู่เจ้าคณะระดับอำเภอและวัด เพื่อให้การบริหารสามารถตอบสนองต่อปัญหาและบริบทของแต่ละพื้นที่อย่างแท้จริง โดยเฉพาะ

ในเขตอำเภอชายแดนของเชียงราย ซึ่งมีบริบทเฉพาะตัวที่ต้องการการจัดการอย่างเข้าใจและมีความลึกซึ้งทางวัฒนธรรมนอกจากนี้ การพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์การยังเป็นอีกหนึ่ง

๓. แก๊ไขเป็น นำเสนอการยกระดับกระบวนการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงรายตามหลักพุทธธรรม

การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงราย เป็นภารกิจที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการธำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทั้งด้านชาติพันธุ์ วัฒนธรรม และศาสนสถาน การดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในพื้นที่ดังกล่าวจำเป็นต้องใช้กระบวนการบริหารที่มีประสิทธิภาพ ยืดหยุ่น และเหมาะสมกับบริบทของสังคมสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรเป็นการบริหารที่ยึดโยงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง หรือที่เรียกว่า "การบริหารเชิงพุทธบูรณาการ" แนวทางการยกระดับกระบวนการบริหารในเชิงพุทธบูรณาการนั้น เริ่มต้นจากการ วางหลักธรรมเป็นรากฐานของการบริหารจัดการ ไม่ว่าจะเป็นหลักอปริหานิยธรรม ๗ ที่ส่งเสริมการประชุมอย่างสม่าเสมอ ความสามัคคี การเคารพผู้นำและพระธรรมวินัย หรือหลักพรหมวิหาร ๔ ที่เน้นความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งล้วนเป็นคุณธรรมที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารคณะสงฆ์ในการดูแลกิจการของสงฆ์อย่างมีความเมตตาและเป็นธรรม ก็เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้การบริหารตั้งอยู่บนหลักคุณธรรมควบคู่กับปัญญาและวินัยต่อมาคือการ บูรณาการหลักธรรมเข้ากับกระบวนการบริหารสมัยใหม่ ได้แก่ การวางแผนเชิงกลยุทธ์ การบริหารทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การจัดองค์กรที่ชัดเจน และการมีระบบติดตามผลที่ตรวจสอบได้ แนวทางนี้จะช่วยให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่ใช่เพียงการดำเนินตามจารีตเดิมเท่านั้น แต่ยังสามารถขับเคลื่อนองค์กรให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ทั้งในด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม โดยไม่ละทิ้งหลักธรรมะ แนวทางสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การกระจายอำนาจและส่งเสริมการมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้เจ้าคณะระดับอำเภอหรือวัดมีบทบาทในการบริหารจัดการมากขึ้นตามบริบทของพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้การตัดสินใจมีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อสภาพปัญหาอย่างแท้จริง อีกทั้งยังควรส่งเสริมให้ประชาชน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนงานหรือกิจกรรมของคณะสงฆ์ เพื่อสร้างความร่วมมือที่ยั่งยืนระหว่างวัดและชุมชน คือการหลอมรวมระหว่าง "หลักพุทธธรรม" กับ "ศาสตร์การบริหารสมัยใหม่" เพื่อสร้างระบบบริหารที่ตั้งอยู่บนความโปร่งใส ยืดหยุ่น มีคุณธรรม และมีประสิทธิภาพ ซึ่งไม่เพียงส่งผลต่อความเข้มแข็งขององค์กรคณะสงฆ์เท่านั้น แต่ยังเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญในการฟื้นฟูบทบาทของพระพุทธศาสนาให้เป็นศูนย์กลางจิตใจของประชาชน และเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืน

๕.การอภิปรายผล

การยกระดับกระบวนการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองจังหวัดเชียงรายเป็นประเด็นที่ได้รับความนิยมอย่างมากในยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น อิทธิบาท และพรหมวิหาร กับหลักการบริหารสมัยใหม่ รวมถึงการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมและสามารถนำไปสู่การพัฒนาคณะสงฆ์ในจังหวัดเชียงรายอย่างยั่งยืนซึ่งมีรายละเอียดต่อไปนี้

๕.๒.๑ ปัจจุบันปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงราย

จากการศึกษากระบวนการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงราย พบว่ามีปัญหาหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและความยั่งยืนของการบริหารจัดการภายในองค์กรคณะสงฆ์ ทั้งในด้านโครงสร้าง ระบบการดำเนินงาน และปัจจัยบุคลากร ซึ่งสามารถอธิบายได้เป็นประเด็นสำคัญ พบว่า ๑. โครงสร้างการบริหารรวมศูนย์ ขาดความยืดหยุ่นตามบริบทพื้นที่โครงสร้างการบริหารของคณะสงฆ์ส่วนใหญ่ยังยึดรูปแบบรวมศูนย์อยู่กับเจ้าคณะระดับสูง ๒. ขาดระบบติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลที่เป็นระบบการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในปัจจุบันยังไม่มีระบบ และต่อเนื่อง ๓. การมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานภายนอกยังจำกัดแม้ว่าคณะสงฆ์จะมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางของชุมชน แต่ในการบริหารจัดการกิจการส่วนใหญ่กลับดำเนินไปโดยไม่เปิดโอกาสให้ภาคประชาชนหรือหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือเสนอแนะทางพัฒนา ๔. ขาดการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการบริหารจัดการพระสงฆ์หลายรูปยังไม่ได้รับการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการบริหารจัดการ ๕. การสื่อสารภายในองค์กรคณะสงฆ์ยังไม่ทั่วถึงและไม่ทันสมัยระบบการสื่อสารระหว่างเจ้าคณะในระดับต่าง ๆ รวมถึงการถ่ายทอดนโยบายจากส่วนกลางไปยังวัดในพื้นที่ยังอาศัยรูปแบบดั้งเดิม **ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากว่า** ปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดเชียงรายส่วนใหญ่มีรากเหง้ามาจากความไม่สมดุลระหว่าง "โครงสร้างแบบดั้งเดิม" กับ "บริบทสังคมสมัยใหม่" การบริหารที่ยังไม่สามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม การขาดการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับวิธีการบริหารยุคใหม่ และการไม่เปิดกว้างต่อการมีส่วนร่วมจากภายนอก ล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานของคณะสงฆ์ไม่สามารถตอบสนองความคาดหวังของชุมชน **ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาจรัญ ภูริโกวิท (พรมเลิศ) ศึกษาเรื่อง “แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสงฆ์จังหวัดนนทบุรีเชิงพุทธบูรณาการ”** ผลจากการศึกษาพบว่า แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสงฆ์จังหวัดนนทบุรีมี ๖ วิธี ทั้งนี้ในทุกแนวทางก็ได้ เพื่อนำไปใช้เป็นประโยชน์ได้ แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสงฆ์จังหวัดนนทบุรีเชิงพุทธบูรณาการ

๕.๒.๒ ศึกษาการยกระดับกระบวนการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดเชียงรายตามหลักพุทธธรรม

การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดเชียงรายได้มีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อตอบสนองต่อบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะ ทางพระพุทธศาสนาและหลักการบริหารสมัยใหม่อย่างมีประสิทธิภาพจากการศึกษาและวิเคราะห์ พบว่า การนำหลักธรรมเข้ามาใช้ในการบริหารช่วยส่งเสริมคุณธรรมของพระสงฆ์ เช่น ความรู้ ความเสียสละ และความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือในการบริหารงาน นอกจากนี้ หลักอิทธิบาท ๔ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ยังช่วยผลักดันให้การดำเนินงานมีเป้าหมายที่ชัดเจน มีความพากเพียร อีกทั้งยังมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่ในการกำหนดนโยบายและแนวทางการบริหาร ซึ่งช่วยสร้างความร่วมมือและความศรัทธาในระบบการปกครองคณะสงฆ์ในการบริหารยังต้องการการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง **ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากว่า** การยกระดับกระบวนการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงรายตามหลักพุทธธรรม มีผลลัพธ์ที่ชัดเจนในหลายด้าน โดยใช้หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา และสามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างองค์กรที่เข้มแข็งและยั่งยืนการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนหลักพุทธธรรมเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างพอเพียงและไม่ฟุ้งเฟ้อ ส่งผลให้การบริหารจัดการ

ทรัพยากรของคณะสงฆ์มีความรอบคอบและสามารถรองรับการดำเนินงานในระยะยาวได้ การส่งเสริมบทบาททางสังคมและความรับผิดชอบต่อชุมชนการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทำให้เกิดความตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ในการดูแลสังคมและชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวิสุทธิสัทธาภิวัฒน์ (เมธาภิวัฒน์ จิตติโก) และคณะ ได้ทำวิจัยเรื่อง การขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ด้านการปกครอง ประกอบด้วย ๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ๒) ยกระดับ กระบวนการบริหารจัดการภายใน ๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับพระพุทธศาสนา^๔

๕.๒.๓ เสนอการยกระดับกระบวนการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงรายเชิงพุทธบูรณาการ

การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดเชียงรายเป็นภารกิจสำคัญที่มีผลต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะในยุคที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และเทคโนโลยี พบว่า การยกระดับกระบวนการบริหารจัดการจึงต้องดำเนินไปในแนวทางที่ผสมผสานหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับหลักการบริหารสมัยใหม่อย่างกลมกลืน ซึ่งเรียกว่า “พุทธบูรณาการ” จากการศึกษาแนวทางการยกระดับดังกล่าวพบว่า การนำหลักธรรม เช่น อิทธิบาท ๔ และพรหมวิหาร ๔ มาใช้ในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพในหลายด้าน ทั้งนี้**อาจจะเนื่องมาจากว่า** แนวทางการยกระดับกระบวนการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเชียงรายเชิงพุทธบูรณาการ เป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการสร้างระบบการบริหารที่มีคุณธรรม โปร่งใส และมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในพื้นที่ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาคณะสงฆ์ในระดับประเทศต่อไปการยกระดับกระบวนการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงรายเชิงพุทธบูรณาการเป็นแนวทางที่นำหลักพุทธธรรมและแนวคิดการบริหารจัดการสมัยใหม่มาผสานกัน เพื่อสร้างระบบการบริหารที่มีประสิทธิภาพยั่งยืน และสอดคล้องกับค่านิยมทางศาสนา ผลการดำเนินงานและผลกระทบที่เกิดขึ้นการผสมผสานหลักธรรมกับการบริหารจัดการอย่างลงตัวการนำหลักธรรม เช่น ศีล สมาธิ ปัญญา มาเป็นรากฐานในการวางแผนและตัดสินใจช่วยให้เกิดการบริหารที่มีจริยธรรม ช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความไว้วางใจภายในองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระศรีสังฆญาณมุนี (สุมินทร์ ยติโกโร) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ พบว่าพุทธบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิมีการบริหารงานพระธรรมวินัยจะเป็นแบบแผนในการปกครองของคณะสงฆ์จะกล่าวง่ายๆก็คือ ศีล สมาธิ และปัญญาทั้งสามอย่างนี้ให้รักษาและยึดมั่นในสามหลักการนี้จึงจะเป็นของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เกิดให้ถูกต้องและเป็นระเบียบในการปกครอง การพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิพบว่า สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ยกระดับกระบวนการบริหาร

^๔ พระครูวิสุทธิสัทธาภิวัฒน์ (เมธาภิวัฒน์ จิตติโก) และคณะ. (๒๕๖๓) ,การขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี, **พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต** : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓ ,วารสาร มจร. สังคมปริทรรศน์, ๙ (๑),หน้า ๖๙-๘๑.

จัดการภายใน พัฒนางค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธมีการปรับปรุงบูรณะซ่อมแซมอย่างต่อเนื่อง ปรับปรุง ภูมิทัศน์ ในบริเวณวัดให้มีความร่มรื่น สุขสงบเย็น สะอาด การสาธารณสงเคราะห์ ช่วยเหลือประชาชน อย่างเต็มความสามารถ^๔

๖. สรุป/องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้ศึกษาเป็นแนวทางปฏิบัติที่สามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงได้จริงในระดับพื้นที่ เป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยง “ธรรม” กับ “การบริหาร” อย่างเป็นระบบ โดยองค์ความรู้จากการวิจัยคือ ๓ มิติหลัก ดังนี้

๑. แกนหลัก: พุทธบูรณาการ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ควรยึดหลักธรรมเป็นแกนกลาง เช่น พรหมวิหาร อธิปไตย สังคหวัตถุ ได้แก่ การวางแผน การจัดการ การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายอำนาจสู่ระดับอำเภอและวัดธรรมเป็นแกนกลางยึดหลักธรรมกำกับการบริหารตาม ๕ M วางแผน(Planning) จัดองค์กร (Organizing)สั่งการ(Commanding), ประสานงาน(Coordinating), และควบคุม(Controlling)

๒. โครงสร้างการบริหารแบบยืดหยุ่น ปรับโครงสร้างการปกครองให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ โดยเน้นการมอบอำนาจให้เจ้าคณะระดับต่าง ๆ มีบทบาทชัดเจนสร้างระบบติดตามและประเมินผลที่สามารถตรวจสอบได้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการข้อมูลและการสื่อสารภายในองค์กรคณะสงฆ์ โครงสร้างแบบกระจายอำนาจเจ้าคณะตำบล/อำเภอ/จังหวัดมีบทบาทในการตัดสินใจเชิงพื้นที่อย่างชัดเจนกลไกตรวจสอบและประเมินผลโดยยึดหลักโปร่งใส ธรรมาภิบาลสงฆ์ใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการบริหารพัฒนาแอปพลิเคชัน / เว็บไซต์กลางสำหรับการจัดการข้อมูลวัด พระสงฆ์ กิจกรรม และเครือข่าย

๓ การมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน และหน่วยงานรัฐ เป็นเรื่องสำคัญในการพัฒนาสังคมและชุมชนให้เข้มแข็งยั่งยืน โดยแต่ละภาคส่วนมีบทบาทหน้าที่และความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันและกันจะนำไปสู่ความเจริญและความผาสุก เพราะวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศาสนาและวัฒนธรรมเป็นที่พึ่งทางใจและเป็นสถานที่จัดกิจกรรมทางศาสนา

๔. การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการ การสื่อสาร และการประสานงานจัดอบรมเชิงปฏิบัติการที่เน้นการบูรณาการหลักธรรมกับทักษะการบริหารสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพระสงฆ์ในระดัต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจร่วม จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการที่เน้นภาคปฏิบัติสร้างเวทีเรียนรู้ร่วมเสวนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์แบบพี่เลี้ยงและพัฒนาการสื่อสารกับชุมชนการบริหารความขัดแย้งการประสานงานที่ยั่งยืน

^๔ พระศรีสังฆญาณมุนี (สุมินทร์ ยติโกโร) , การพัฒนารูปแบบการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ”, พุทธศาสตร์คุณปฏิบัณต : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒ , หน้า บทคัดย่อ.

ภาพที่ ๔.๑ โมเดลการยกระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

บรรณานุกรม

๑.ภาษาไทย:

ก.ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย.ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๓๙.

ข.ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และ คำสั่งของคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒).

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และ คำสั่งของคณะสงฆ์**.๒๕๖๓.

นิตยสารพุทธศาสตร์คณาจารย์บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระครูโพธิจิตตคุณ(กิตติพงษ์ สุบุญโญ), **การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธของคณะสงฆ์ ภาค ๓** , ปริญาพุทธศาสตร์คณาจารย์บัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย),๒๕๖๑.

พระมหาสุศักดิ์ สุรสกโก, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์วัดแคนอก อ.เมือง จ.สุรินทร์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

พระครูวิสุทธิศีลาวิวัฒน์ (เมธาวิวัฒน์ ฐิติโก) และคณะ. (๒๕๖๓) ,การขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี,**พุทธศาสตร์คณาจารย์บัณฑิต : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, ๒๕๖๓ ,วารสาร มจร. สังคมปริทรรศน์.

พระศรีสังฆญาณมณี (สุมินทร์ ยติโก) , **การพัฒนารูปแบบการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ**, **พุทธศาสตร์คณาจารย์บัณฑิต : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, ๒๕๖๒.

ราชกิจจานุเบกษา.“**พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๑**”, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/> [๔ มกราคม ๒๕๖๘].

